

VNS 4/2021 vp Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Selonteossa todetaan, että Suomen sisäinen turvallisuus perustuu ensisijaisesti ongelmien ja häiriöiden ehkäisyyn ennalta. Väestötasolla monen ongelman ennaltaehkäisyssä on perustason sosiaali- ja terveydenhuollon palveluilla merkittävä rooli. Samoin viranomaisten toimiva keskinäinen yhteistyö on keskeisessä asemassa. Sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta kiitämme siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän rooli on selonteossa tunnistettu osana sisäistä turvallisuutta ja lähipalveluiden tuottajana. On kuitenkin huomioitava, että sisäisen turvallisuuden selonteossa sisäistä turvallisuutta tarkastellaan pääosin sisäministeriön hallinnonalan näkökulmasta. Näin ollen mahdollisia sosiaali- ja terveydenhuollon resurssitarpeita ei ole huomioitu selonteossa.

Selonteossa on korostettu syrjäytymisen ehkäisyä, nostettu esiin erimuotoinen väkivalta sekä heikommassa asemassa olevat väestöryhmät kuten esim. sijaishuoltolaitoksista karanneet nuoret. Kiusaamisen vastainen toiminta, turvakotipalvelut, rikosten uhrien palvelut ja Ankkuritoiminta ovat esimerkkejä paikallisella tasolla toteutettavasta toiminnasta ja moniammatillisesta yhteistyöstä. Selonteossa on huomioitu, että Suomi on sitoutunut kansainvälisin sopimuksin torjumaan lähisuhde- ja perheväkivaltaa sekä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja riistoa. Suomi toimeenpanee sopimuksia mm. ”Väkivallaton lapsuus” –toimenpidesuunnitelman 2020-2025 sekä Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman 2020-2030 kautta. Tapaturmia ehkäistään toimeenpanemalla Turvallisesti kaiken ikää – koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn ohjelmaa 2021-2030. Selonteossa on huomioitu myös onnettomuuksien ja tapaturmien aiheuttama kuormitus sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmälle. Sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta koulukiusaamiseen ja lasten välisen väkivallan puuttuminen ovat erittäin tärkeitä syrjäytymisen ehkäisyssä. Lapsuudessa ja nuoruudessa koettu rikollisuus, trauma ja kaltoinkohtelu, kuten perheväkivalta ja kiusaaminen, kohottavat riskiä rikosten tekemiselle ja uhriksi joutumiselle myös aikuisiässä.

Katsottaessa sisäisen turvallisuuden mahdollisia uhkakuvia tulevaisuudessa on kuitenkin huomioitava, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää olisi jatkossa aiheellista tarkastella laajemmin kuin nyt on tehty etupäässä ensihoitopalvelua ja sosiaalipäivystystä koskien. Selonteossa kuvataan, että ensihoitopalvelu ja sosiaalipäivystys ovat osa tiivistä viranomaisten yhteistyöverkostoa. Ne molemmat ovat osa toimialan päivystysrakennetta, jota on tarkasteltava kokonaisuutena sekä sisäisen turvallisuuden uhkien ehkäisyssä, että toteutuneiden ilmiöiden tai tapahtumien hoitamisessa. Ensihoitopalvelun osalta onkin selontekoon tarkennettu, että se on osa terveydenhuollon kokonaisuutta ja siinä tuottajina voivat toimia sairaanhoitopiirit itse, pelastuslaitokset ja yksityiset palveluntuottajat.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän toimijat tarvitsevat myös oman työnsä turvaamiseksi ja tukena muita sisäisen turvallisuuden viranomaisia. Yksittäisten asiakkaiden/potilaiden tilanteiden ratkaiseminen edellyttää useamman viranomaisen yhteistyötä. Viime vuosina olemme kohdanneet myös

erityistilanteita, joissa on tarvittu poliisilta yleisen järjestyksen ylläpitämistä tai toiminnan turvaamista esimerkiksi medialta henkilöiden yksilöllisyyden suojaamiseksi.

Erilaisiin uhkakuviin varautumisen osalta on selonteossa huomioitu koronapandemiasta saatuja kokemuksia esim. rajoilla tapahtuvan terveysturvallisuuden ja tilannekuvan muodostamisen ja jakamisen osalta. Kokemusten perusteella tulisi pyrkiä arvioimaan tarvittavia kansallisia kyvykkyksiä ja tehdä kehittämistyötä. Koronapandemia on myös haastanut väestön luottamusta viranomaisten toimintaan. On nähtävissä mielipiteiden jyrkkenemistä sekä viranomaisiin kohdistuvaa maalittamista. Viranomaisten kykyä vastata uusiin, yhä kompleksisimpiin ja pitkäkestoisiin kriiseihin tulisi vahvistaa. Selonteon kohdassa 5.8.4 todetaan, että kyky suojata väestöä myös sotilaallisilta ja esimerkiksi säteilyyn liittyviltä uhkilta perustuu osaltaan kattavaan väestönsuojelujärjestelmään. Tässä kokonaisuudessa keskeistä on myös se, miten tuotetaan väestön sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut osana tätä järjestelmää. Samoin kohdan 5.8.5 osalta, jossa todetaan, että siviilivalmiuden valtakunnallista johtamista ja ohjausta vahvistetaan, on keskeistä eri hallinnonalojen kanssa tehtävä yhteistyö. Tulevien skenaarioiden osalta on huomioitava ilmaston lämpenemisen aiheuttamia vaikutuksia väestöön ja palvelujen järjestämiseen. Sään ääri-ilmiöt synnyttävät väestössä erilaista palveluntarvetta ja vaikuttavat viranomaisten toimintakykyyn. Tämä edellyttää viranomaisilta myös materiaalista valmiutta. Koronapandemian kokemusten näkökulmasta erittäin kriittiseksi on sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta osoittautunut henkilöstön saatavuus. Osaavan henkilöstön saatavuuteen tulisikin kiinnittää huomiota kaikkien uhkaskenaarioiden osalta.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa astui voimaan 1.3.2021 uusia säädöksiä terveydenhuoltolakiin ja sosiaalihuoltolakiin liittyen valtakunnallisesti yhtenäiseen valmiussuunnitteluun ja tilannekuvan luomiseen: <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210135> ja <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210136>. STM:n näkökulmasta on keskeistä, että moniviranomaisyhteistyö ja kriisi johtaminen perustuvat selkeisiin toimintamalleihin ja että yksityissektorin kapasiteetti on integroitu varautumiseen ja häiriötilanteiden ennakointiin mahdollisimman hyvin. Materiaalisen varautumisen edellyttämät investoinnit koskevat myös sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnon alaa. Esimerkiksi puolustusvoimien kanssa tehdään säädösten mukaisesti valmiussuunnittelua ns. viiden alueen mallilla. Samanlaista rakennetta noudatetaan jatkossa myös muissa skenaarioissa, kuten liittyen myös sisäisen turvallisuuden uhkakuviin. Viranomaisten toimintakykyä tulee vahvistaa niin paikallisella, alueellisella kuin kansallisella tasolla niin että erilaisiin uhkakuviin vastaaminen voi tapahtua kansallisena kokonaisuutena. Sosiaali- ja terveydenhuollon sisäisen valmiuden ja varautumisen turvaamisen lisäksi alueiden tulee tulevien vuosien aikana vahvistaa suorituskykyään erityistilanteissa tukemaan sisäisestä ja ulkoisesta turvallisuudesta vastaavia viranomaisia.

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu siirtyvät hyvinvointialueille vuoden 2023 alusta. Tämä tarkoittaa myös sisäisen turvallisuuden osalta monen yhteistyörakenteen muuttumista. Soteuudistus osaltaan mahdollistaa valtakunnallisesti yhdenmukaisten toimintamallien kehittämisen, mutta se edellyttää, että valmistelutyöhön ja sen rakenteisiin sisällytetään nämä ulottuvuudet.

Hyvinvointialueille siirryttäessä on varmistettava erilaisiin uhkakuiin liittyvä viranomaisten toimintakyky sekä siirtymäaikana että välittömästi vuoden 2023 alusta.

Tove Ruokoja

Erityisasiantuntija

Sosiaali- ja terveysministeriö

Turvallisuus ja terveys –osasto / valmiusyksikkö